

EUROPEAN CENTRE
FOR MINORITY
ISSUES KOSOVO

Zajednice: Saznajte svoja prava

*Brošura namenjena zajednicama i njihovim
pripadnicima*

Rad ka stabilnom i
multietničkom Kosovu

Podržano od

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Izrazi zahvalnosti

ECMI Kosovo želi da se zahvali Švajcarskom Federalnom odeljenju spoljnih poslova (FOSP) na finansijskoj podršci u izradi ove publikacije, u okviru projekta “Podržavanje efikasnog upravljanja manjinskim zajednicama na Kosovu”.

ECMI Kosovo www.ecmikosovo.org

ECMI Kosovo je osnovna nevladina organizacija koja se bavi pitanjima manjina na Kosovu, čiji je sveobuhvatni cilj razvoj inkluzivnih i reprezentativnih institucija, osetljivih za probleme manjina, koje podržavaju stabilno, multietničko Kosovo.

ECMI Kosovo nastavlja da doprinosi razvoju, osnaživanju i sprovođenju relevantnog zakonodavstva, podržava institucionalizovanje vladinih organa koji se bave pitanjima zajednica, i osnažuje kapacitet aktera iz civilnog društva i vlade u cilju njihovog međusobnog povezivanja na konstruktivan i održiv način.

Ul. Majke Tereze br. 41, stan 29
10000 Priština
Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Ul. Čika Jovina br. 3, prvi sprat
38220 Severna Mitrovica
Kosovo
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

Odricanje od odgovornosti

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku pomoć Švajcarskog Federalnog odeljenja spoljnih poslova (FOSP). Sadržaj ove publikacije predstavlja isključivu odgovornost ECMI Kosovo i ni na koji način ne odražava stavove Švajcarskog FOSP.

Autorska prava

© Evropski centar za pitanja manjina (ECMI) Kosovo, oktobar 2013. Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovana, sačuvan ili prenet u bilo kom obliku ili na bilo koji način, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodnog odobrenja od strane ECMI Kosovo.

Sadržaj

I.	UVOD.....	6
II.	KOJA SU VAŠA PRAVA?	7
2.1.	Šta su ‘zajednice’ na Kosovu i ko je njihov član?	7
2.2.	Anti-diskriminacija: po kojim osnovama?	8
2.3.	Bezbednost i sloboda kretanja	9
2.4.	Prava na identitet.....	9
2.5.	Kultura i Religija	10
	<i>Kultura</i>	10
	<i>Religija</i>	11
	<i>Verska i kulturna baština</i>	12
2.6.	Jezik.....	13
	<i>Upotreba jezika na državnom nivou</i>	14
	<i>Upotreba jezika na opštinskom nivou</i>	15
	<i>Upotreba jezika u pravosudnom sistemu</i>	18
	<i>Lična imena</i>	19
	<i>Upotreba jezika u privatnoj sferi</i>	19
2.7.	Mediji.....	19
	<i>Opšte</i>	20
	<i>Javni emisioni mediji</i>	20
2.8.	Obrazovanje	21
	<i>Nastavni plan i program</i>	22
	<i>Jezik predavanja</i>	22
2.9.	Ekonomске i društvene mogućnosti	26
	<i>Opšte</i>	26
	<i>Zapošljavanje</i>	26
2.10.	Zdravstvo	28
	<i>Opšte</i>	28
	<i>Pojačane opštinske nadležnosti</i>	29

2.11. Političko učešće	29
<i>Političke partije.....</i>	<i>30</i>
<i>Centralni nivo.....</i>	<i>30</i>
<i>Opštinski nivo</i>	<i>36</i>
III. ŠTA URADITI AKO SU VAŠA PRAVA NARUŠENA.....	40
2.12. Ombudsman.....	40
2.13. Žalbe protiv odluke donete od strane Opštine	42
<i>Direktni mehanizmi.....</i>	<i>42</i>
<i>Indirektni mehanizmi.....</i>	<i>43</i>
2.14. Mehanizmi zasnovani na pitanjima	44
<i>Kancelarija Poverenika za jezike.....</i>	<i>44</i>
<i>Nezavisni revizorski odbor (NRO) za Civilnu službu na Kosovu</i>	<i>45</i>
<i>Nezavisna komisija za medije (NKM).....</i>	<i>46</i>
IV. ZAKONODAVNA INFORMACIJA	48

SPISAK AKRONIMA I SKRAĆENICA

ECMI Kosovo	Evropski centar za pitanja manjina na Kosovu
IPJM	Izjava o pravilu jednakih mogućnosti
JP	Javno preduzeće
KPJ	Kancelarija Poverenika za jezike
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
NKM	Nezavisna komisija za medije
NRO	Nezavisni revizorski odbor
OCD	Organizacije civilnog društva
OJLJP	Opštinska jedinica za ljudska prava
OKZP	Opštinska kancelarija za zajednice i povratnike
OPIZP	Odbor za prava i interese zajednica i povratnika
OSP	Odbor za sprovođenje i praćenje
POZ	Predstavničke organizacije zajednica
RTK	Radio televizija Kosova
SSK	Sudski savet Kosova
SVZ	Savetodavno veće za zajednice
SZZ	Specijalne zaštitne zone
TVK	Tužilačko veće Kosova
UNMIK	Privremena administrativna misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu
ZGZ	Zamenik gradonačelnika za zajednice
ZPZ	Zamenik predsedavajućeg za zajednice

I. UVOD

Svi pojedinci u Republici Kosovo imaju jednako pravo na zaštitu njihovih osnovnih ljudskih prava. Ona uključuju, na primer, opštu zaštitu od diskriminacije, neometano pravo na život, slobodu izražavanja i okupljanja, i mnoga druga.

Međutim, pripadnici manjinskih zajednica na Kosovu možda neće biti u mogućnosti da uživaju ova osnovna prava na isti način kao većinska populacija. Na primer, iako je sloboda izražavanja univerzalno pravo, ona postaje beznačajna ako pripadnici zajednica imaju pravo da se izražavaju na jeziku koji ne govore ili ne razumeju. Stoga zajednice zahtevaju dopunska prava da bi se 'izjednačili uslovi'. Ovaj drugi nivo zaštite namenjen zajednicama osigurava da njihovi pripadnici mogu imati sve prednosti od svojih osnovnih prava.

Prava zajednica na Kosovu su zagarantovana većim brojem osnovnih i drugostepenih zakona, odnosno Ustavom Republike Kosovo i sveobuhvatnim Zakonom o Zaštiti i Unapređenju Prava Manjina i njihovih Pripadnika na Kosovu (03/L-047)¹, koji u širem smislu pokrivaju prava zajednica. Pored toga, usvojeni su specijalni zakoni koji se bave određenim pitanjima na detaljnom nivou, uključujući Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo (03/L-068), Zakon o Pred-Univerzitetskom Obrazovanju u Republici Kosovo (2011/04-L-032), Zakon o Upotrebi Jezika (02/L37), Zakon o Lokalnoj Samoupravi (03/L-040), i Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama (03/L-039). Za svaobuhvatnu listu najvažnijih zakona na Kosovu koji se bave pravima zajednica molimo vas da pogledate poglavlje 4.

Ova brošura ima za cilj da zajednice i njihove pripadnike upozna sa jasnim i temeljnim pregledom njihovih zakonskih prava. Prvi deo navodi ova prava od slučaja do slučaja, naglašavajući najvažnije odredbe. Drugi deo objašnjava šta treba biti učinjeno ako su ova prava bila narušena, i pruža informacije i uputstvo za podnošenje zvanične pritužbe širokom spektru institucija.

¹ U daljem tekstu, Zakon o Zajednicama.

II. KOJA SU VAŠA PRAVA?

2.1. Šta su ‘zajednice’ na Kosovu i ko je njihov član?

Termin ‘zajednica’ na Kosovu deluje na dva nivoa. Na prvom mestu, on ima standardno značenje grupe ljudi koja deli zajedničke karakteristike, na primer, etničku pripadnost, jezik ili veru. U tom smislu on može biti upotrebljen da predstavi sve grupe na Kosovu, bez obzira da li su one u manjini ili u većini.

Međutim, u pravnom smislu, on se takođe odnosi na manjinske grupe na Kosovu.² Prema zakonima na Kosovu, “zajednice” su definisane kao “nacionalne, etničke, kulturne, jezičke ili verske grupe tradicionalno prisutne na Kosovu koje nisu u većini”.³ One uključuju:

- Srbe
- Turke
- Bošnjake
- Rome
- Aškalije
- Egipćane
- Gorance
- Hrvate i
- Crnogorce

Međutim, ova lista nije konačna i “ostale zajednice” mogu takođe imati koristi od ovih prava.

Važno je napomenuti da pripadnici većinske (Albanske) zajednice koji su u manjini u određenoj opštini takođe potpadaju pod definiciju “zajednice”, i stoga imaju pravo na prava zajednica.

Napomena: Prava zajednica nikada ne smeju biti upotrebljena u suprotnosti sa zakonima Kosova ili međunarodnim pravnim standardima.

² Evropski centar za pitanja manjina (ECMI) Kosovo, “Osnaživanje institucionalnog okvira za zajednice na Kosovu nakon proglašenja nezavisnosti”, Izveštaj, januar 2009 godine, str. 11.

³ Zakon o amandmanima i dopuni Zakona br. 03/L-047 o Zaštiti i Unapređenju Prava Zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo, Član 1.

2.2. Anti-diskriminacija: po kojim osnovama?

Svim građanima na Kosovu je zagwarantovana državna zaštita od diskriminacije. Tamo gde takva diskriminacija sprečava pripadnike zajednica da uživaju u njihovim osnovnim pravima, država mora preduzeti specijalne mere za rešavanje tog problema.

Zabranjene osnove diskriminacije

Diskriminacija je zabranjena na određenom broju osnova. Od posebnog značaja za zajednice su one koje su u vezi sa nacionalnim, etničkim, kulturnim, jezičkim ili verskim identitetom.⁴

Direktna i indirektna diskriminacija

Diskriminacija uključuje 'direktnu' i 'indirektnu' diskriminaciju.

- 'Direktna' diskriminacija se javlja kada se jedna osoba tretira neravnopravnije od druge u sličnoj situaciji.
- 'Indirektna' diskriminacija se javlja kada naizgled neutralna odredba ili pravilo u stvari biva neravnopravno/a prema određenoj grupi ljudi zbog njihovog nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta.⁵

Primeri direktne diskriminacije:

- Poslodavac odbija da zapošljava žene na rukovodećim položajima. To predstavlja direktnu diskriminaciju zasnovanu na polnoj pripadnosti.
- Prodavnica zabranjuje ulaz osobama određene etničke pripadnosti. To predstavlja direktnu diskriminaciju zasnovanu na etničkoj pripadnosti.

Primer indirektna diskriminacije:

- Kompanija koja pruža usluge čišćenja zahteva od svog osoblja zaduženog za čišćenje da imaju diplome visoke škole i deset godina radnog iskustva. Jednostavna aktivnost čišćenja ne zahteva diploma visoke škole niti deset godina radnog iskustva. Stoga to može predstavljati indirektnu diskriminaciju usmerenu protiv mladih ljudi (koji još uvek nemaju deset godina radnog iskustva) kao i protiv zajednica za koje je, u proseku, mala verovatnoća da će završiti visoke škole.

⁴ Ustav Kosova, Član 24.2; „Zakon o Zajednicama (03/L-047) član 3.3. Treba naglasiti da opšta zabrana diskriminacije navedena u Zakonu o Anti-diskriminaciji (2004/03) godine navodi druge osnove kao što su pol, itd (član 2.a).

⁵ Zakon o Zajednicama,(03-L/047), član 3.3; Zakon o Anti-diskriminaciji, član 2.a, 3.a, 3.b.

Ukoliko ste izloženi pretnjama ili aktima diskriminacije – uključujući zastrašivanje, neprijateljstvo ili nasilje – kao rezultat članstva, ili povezanosti sa, određenom zajednicom, Država je u obavezi da preduzme sve neophodne mere da vas zaštiti.⁶ Slično tome, ukoliko niste u mogućnosti da uživate vaša osnovna prava iz istih razloga, država mora preduzeti “specijalne mere” da to ispravi.

Ove mere se same po sebi ne tretiraju kao diskriminatorne, ali one treba da budu primenjene samo do onog trenutka kada je njihova svrha ispunjena.⁷

2.3. Bezbednost i sloboda kretanja

Kao pripadniku zajednice, vama su zagantovani sloboda kretanja, bezbednost i sigurnost širom Kosova. Država je u obavezi da u vaše ime zaštiti ta prava.⁸ To je u dodatku vaših prava da kao građanin/zakonski stanovnik Kosova slobodno izaberete svoje mesto stanovanja.⁹

2.4. Prava na identitet

Ovaj deo se fokusira na šira prava na identitet, kao što je pravo na dobrovoljno udruživanje sa određenom zajednicom, i zabrana prisilne asimilacije.

Pravo na dobrovoljno udruživanje

Ukoliko pripadate zajednici, vi ste slobodni da odaberete da li želite ili ne želite da budete tretirani kao pripadnik te zajednice, kao i da li želite ili ne želite da koristite vaša prava. Bilo kakva neprijatnost ili diskriminacija sa kojom se vi suočavate kao rezultat tog izbora smatraće se nezakonitom.¹⁰

Zabrana prisilne asimilacije

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice, vi ne možete podlegati pravilima ili politici koja pokušava da vas asimilira protiv vaše volje.¹¹ Ukoliko dođe do toga, vi imate pravo na zaštitu od strane Države.

⁶ Ustav Kosova, član 48.3, Zakon o Zajednicama (03-I/047), član 3.2.

⁷ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) članovi 3.3, 1.2.

⁸ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) član 3.5.

⁹ Ustav, članovi 29.1, 35.

¹⁰ Ustav, član 57.2, Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 1.5.

¹¹ Ustav, član 58.6, Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 2.3.

2.5. Kultura i Religija

Prava zajednica na Kosovu stavljaju poseban naglasak na pravo na zaštitu i unapređivanje kulture jedne zajednice, o sigurnosti verskih sloboda i zaštiti njihove verske i kulturne baštine. U tom kontekstu, Srpska zajednica ostvaruje korist od zasebne grupe pravila. Ova pravila su navedena u daljem tekstu

Kultura

Ukoliko ste pripadnik zajednice na Kosovu, vi imate ustavom zagantovano pravo da izražavate, održavate i razvijate vašu kulturu i tradicije. Vi takođe imate pravo da sprovedite sopstvene kulturne aktivnosti.¹² Država je u obavezi da stvori uslove da bi vi i vaša zajednica to postigli.¹³

Kao zajednica, vi imate pravo da uspostavite predstavničke organizacije zajednica (POZ). One se ohrabruju da pomognu u upravljanju resursima koji su im stavljeni na raspolaganje radi unapređivanja kulturnog života zajednice.¹⁴ One se moraju usaglasiti sa prqavilima ponašanja kad je u pitanju reprezentativnost, deomkratsko funkcionisanje, efikasnost i finansijska transparentnost, koje trebaju da budu usvojene od strane vase zastupničke organizacije kroz Savetodavno veće za zajednice (SVZ).¹⁵ Za više informacija o SVZ, pogledajte deo 2.11

Vi i vaša zajednica takođe imate pravo da formirate građanska udruženja za kulturu, umetnost, nauku i obrazovanje i druga udruženja.¹⁶,

Imajte u vidu da društvene organizacije i udruženja imaju pravo na podršku i na finansijsku oimoć, Uljučujući i pomoc od vlade.¹⁷

Simboli

Vaša zajednica ima pravo da koristi i pokazuje svoje sopstvene simbole.¹⁸

¹² Ustav, Član 59.1; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 5.1.

¹³ Ustav, član 58.1; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 2.2.

¹⁴ Zakon o Zajednicama, Član 11.5.

¹⁵ Law on Communities (03/L-047), Article 5.3.

¹⁶ Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 5.2.

¹⁷ Zakon o Zajenicama, (03/L-047), Article 5.4.

¹⁸ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.4.

Slobodan kontakt

Kao pripadnik zajednice, vi i vaše POZ imate pravo da održavate kontakte sa ljudima – bilo na Kosovu ili u drugoj Državi – na osnovu zajedničkog etničkog, kulturnog, verskog ili jezičkog identiteta, ili kulturne baštine.¹⁹

Religija

Republika Kosovo je sekularna Država, ona nema svoju zvaničnu religiju, i neutralna je po pitanju verskih uverenja.²⁰

Kao i svi građani Kosova, vi imate pravo na slobodu vere, verovanje i religija²¹. To uključuje slobodu da imate, da nemate, da zadržite ili da promenite veru ili uverenje. To takođe uključuje slobodu da izražavate vašu veru ili verovanja (kroz obožavanje, učenje, praksu i praćenje), bilo samostalno ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno.²²

Vi i vaša zajednica imate pravo na versku slobodu. Ne samo što je Državi izričito zabranjeno mešanje u to pravo²³, već je ona u obavezi da zaštiti obavljanje verskih obreda, tradicionalne oblike verskog života, uključujući manastirski način života, i versko obrazovanje, zajedno sa crkvenom imovinom.²⁴

Vi i vaša zajednica takođe imate pravo da formirate verske organizacije i institucije.²⁵

Ograničenja u slobodi vere:

Pravo na slobodu vere – kao i sva ljudska prava – nije apsolutno; Država može nametnuti ograničenja na pravo na slobodu vere, ali samo onda kada za to postoji opravdan interes, najčešće kada uživanje tih prava vodi ka ozbiljnom kršenju ostalih osnovnih prava.

¹⁹ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.6.

²⁰ Ustav, Član 8; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 7.1.

²¹ Ustav, Član 38.1 ; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 7.2.

²² Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.2.

²³ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.3.

²⁴ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.4.

²⁵ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.7.

Tradicionalni i verski praznici

Vi i vaša zajednica imate pravo da proslavljate vaše tradicionalne i verske praznike, na slobodan i javan način, u skladu sa zakonom²⁶

Verska i kulturna baština

Opšte

Republika Kosovo je pod zakonskom obavezom da očuva kulturnu i versku baštinu svih zajednica. Ukoliko vaša zajednica veruje da su određeni objekti ili spomenici od kulturnog i verskog značaja, Država je u obavezi da ih zaštititi.

Vlada može dodeliti zadatak održavanja takvih objekata vašoj POZ, ukoliko je ta organizacija spremna i sposobna za to. U tu svrhu mogu biti obezbeđena sredstva²⁷

Povećane nadležnosti opština

Sve opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom²⁸ mogu sprovesti odgovornosti za kulturna pitanja, uključujući zaštitu i unapređenje Srpskog i drugog verskog i kulturnog nasleđa unutar teritorije opštine, kao i podršku lokalnim verskim zajednicama.²⁹

Srpska Pravoslavna Crkva

Ukoliko ste vi pripadnik Srpske zajednice na Kosovu, vi i vaša zajednica imate pravo na dodatnu zaštitu vaših verskih, istorijskih i kulturnih objekata, odnosno Srpskih Pravoslavnih manastira.³⁰

Oko spomenika, grupa građevina, sela ili istorijskih centara gradova, od posebnog značaja za Srpsku zajednicu, uspostavljene su "Specijalne zaštitne zone" (SZZ). Ukoliko je oblast određena za SZZ, ona je sigurna od bilo kakvih dešavanja ili aktivnosti koje mogu oštetiti njen istorijski,

²⁶ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.5.

²⁷ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.12.

²⁸ Od oktobra 2013 godine na Kosovu postoji 10 opština sa većinskim Srpskim stanovništvom: Leposavić; Zvečan; Severna Mitrovica; Zubin Potok; Gračanica; Ranilug; Parteš; Novo Brdo; Štrpce; Klokot.

²⁹ Zakon o Lokalnoj Samoupravi (03/L-040), Član 22.1.

³⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), član 7.6; Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 1.

kulturni, arhitekturni ili arheološki kontekst, prirodnu sredinu ili estetsko okruženje.³¹

Ovaj proces je pod kontrolom i sprovodi se od strane Veća za sprovođenje i praćenje (VSP). Ukoliko dođe do nesuglasica između Srpske Pravoslavne Crkve i centralnih ili lokalnih organa na Kosovu, VSP može posredovati između dveju strana.³²

Prizren

Istorijski centar opštine Prizren, koji uključuje kulturno nasleđe različitih zajednica, ima poseban status na Kosovu i priznat je kao imovina kulturnog i istorijskog nasleđa pod stalnom zaštitom.³³ Kao takav, on podleže određenom broju zaštitnih mera, uključujući građevinske aktivnosti. "Savet za kulturno nasleđe Istorijskog centra Prizrena" odgovoran je za nadgledanje i davanje saveta o aktivnostima povezanim s aočuvanjem zaštićenog kulturnog nasleđa. Ovaj savet čini sedam članova, uključujući jednog predstavnika opštinske kancelarije za zajednice i povratak (OKZP), i po jednog predstavnika Srpske Pravoslavne Crkve, Rimokatoličke Crkve i Islamske Zajednice.³⁴

2.6. Jezik

Pitanje jezika je apsolutno centralno za zaštitu i unapređenje prava zajednica na Kosovu, pošto ono utiče na mnoge druge oblasti od posebnog značaja za zajednice, kao što su obrazovanje, političko delovanje, mediji, i ravnopravan pristup mogućnostima zapošljavanja, između ostalog.

Ovaj deo će razmotriti odredbe koje se odnose na upotrebu jezika u javnoj sferi, na centralnim i opštinskim nivoima; u javnim službama; unutar pravosudnog sistema; i u privatnoj sferi. Pitanje jezika u kontekstu obrazovanja i medija biće zasebno razmotreno.

³¹ Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 2.

³² Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 4.

³³ Zakon o istorijskom centru Prizrena, Član 1.

³⁴ Zakon o Historijskom centru prizrena Član 14..

Upotreba jezika na državnom nivou

Zvanični jezici u Republici Kosovo

Zvanični jezici u Republici Kosovo su Albanski i Srpski jezik, zajedno sa njihovim pismima.

Svaka osoba na Kosovu ima pravo da komunicira sa centralnim institucijama, i da dobija raspoložive usluge i javna dokumenta, na svakom od ovih zvaničnih jezika. Sve centralne institucije moraju se postarati da to bude omogućeno.³⁵

Sastanci i rad centralnih institucija

U centralnim institucijama, zvanični jezici na Kosovu uživaju ravnopravan status.³⁶

Svi zakoni usvojeni od strane Skupštine Kosova moraju da budu izdati i objavljeni na zvaničnim jezicima. Svaka verzija ima ravnopravnu važnost.³⁷ Svi “zakoni koji su stupili na snagu” (zakoni koji su bili zvanično odobreni ukazom Predsednika Kosova) moraju takođe biti objavljeni na Bošnjačkom i turskom jeziku.³⁸

Zvanične beleške i dokumenti moraju biti održavani i izdavani na zvaničnim jezicima.³⁹

Ukoliko ste vi službenik ili radnik u bilo kojoj od centralnih institucija, vi imate pravo da koristite bilo koji od zvaničnih jezika u vašem radu (albanski ili srpski). Ovo pravo mora biti omogućeno od strane institucije, tokom debata koje se u njoj sprovode, procedura i sastanaka, kao i tokom bilo kakvih javnih sastanaka organizovanih od strane te institucije.⁴⁰ Na osnovu vašeg zahteva, institucija mora omogućiti prevođenje na svim sastancima sa jednog zvaničnog jezika na drugi.⁴¹

³⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.2.

³⁶ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 4.1.

³⁷ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.4.

³⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.4.

³⁹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.5.

⁴⁰ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.7.

⁴¹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Članovi 4.3, 5.1.

Ukoliko vaš maternji jezik *nije* jedan od zvaničnih jezika na Kosovu, za vas važe specijalne odredbe u kontekstu centralnih institucija:

- *Vlada*. Ukoliko ste vi član Vlade i vaš maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, vi imate pravo da koristite vaš maternji jezik na sastancima centralnih institucija, kao i na bilo kojim javnim sastancima organizovanim od strane njih. Na vaš zahtev, centralne institucije moraju obezbediti prevođenje.⁴²
- *Skupština Kosova*. Ukoliko ste vi član Skupštine i vaš maternji jezik nije zvanični jezik, vi imate pravo da koristite svoj maternji jezik u radu, debatama ili ostalim procedurama u Skupštini i njenim odborima, kao i na bilo kojim javnim sastancima koje ona organizuje. Na vaš zahtev, mora biti omogućeno prevođenje sa i na vaš maternji jezik. Bilo koji dokument koji vi podnosite na vašem maternjem jeziku mora biti preveden na zvanične jezike, i svi odgovori moraju biti podneti vama na vašem maternjem jeziku.⁴³
- *Ombudsman*. Ukoliko vaš maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika na Kosovu i ako vi želite da podnesete pritužbu kancelariji Ombudsmana, vi imate pravo da predstavite vaše usmene ili pismene podneske Ombudsmanu na vašem maternjem jeziku.⁴⁴ Za više detalja o podnošenju pritužbe Ombudsmanu, vidi deo 2.12 dole.

Upotreba jezika na opštinskom nivou

Kako je gore navedeno. Albanski i Srpski jezik uživaju ravnopravan status širom Kosova i na svim nivoima Vladavine. Međutim, jezici drugih zajednica mogu biti podignuti na status zvaničnih jezika na opštinskom nivou, ukoliko su ispunjeni određeni demografski uslovi.

⁴² Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.4.

⁴³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.2.

⁴⁴ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 6.

Jezici sa zvaničnim statusom na opštinskom nivou

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice čiji jezik nije zvaničan jezik, *i ako vaša zajednica čini barem 5% opštinske populacije*, vaš jezik može dobiti status zvaničnog jezika na opštinskom nivou.

Turski jezik u Prizrenu:

Zakon o Upotrebi Jezika (Član 2.3) dodeljuje turskom jeziku status zvaničnih jezika u opštini Prizren, bez obzira na demografske faktore. Ovaj član priznaje istorijski značaj Turskog jezika u Prizrenu.

U opštinskim institucijama, zvanični jezici opštine uživaju ravnopravan status.⁴⁵ Napominjemo da se termin “zvanični jezici” ovde odnosi na albanski i srpski jezik, i na jezik bilo koje druge zajednice koji je podignut do zvaničnog statusa na opštinskom nivou.

Ukoliko jezik vase zajednice uživa zvaničan status na opštinskom nivou, vi imate pravo da komunicirate sa opštinskim institucijama i zvaničnicima na tom jeziku. To uključuje pravo da dobijate odgovarajuće usluge i javne dokumente na tom jeziku. Svaki opštinski predstavnik i izvršni organ ima dužnost da osigura da je to moguće.⁴⁶

Svim opštinskim zvaničnim jezicima dodeljen je ravnopravan status prilikom sastanaka i aktivnosti opštinskih institucija. Na vaš zahtev, opštinske institucije moraju omogućiti prevođenje sa jednog zvaničnog jezika na drugi zvanični jezik prilikom zvaničnih sastanaka, kao i prilikom javnih sastanaka organizovanih od strane opštine.⁴⁷

Uredbe i podzakonski akti moraju biti odštampani i objavljeni na zvaničnim jezicima opštine. Sve verzije su podjednako važeće.⁴⁸

Službeni dokumenti moraju se čuvati i izdavati na svim zvaničnim jezicima opštine. Oni uključuju beleške sa sastanaka, službene beleške opštinskih predstavnika i izvršnih organa, javne register itd.

⁴⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 7.1.

⁴⁶ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 7.2.

⁴⁷ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 7.3.

⁴⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 7.6.

Zvanični nazivi opštinskih institucija i organa moraju biti prikazani na zvaničnim jezicima opštine, tako da zvanične oznake moraju navoditi nazive opština, sela, puteva, ulica i drugih javnih mesta.⁴⁹

Jezici u zvaničnoj upotrebi na opštinskom nivou

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice čiji jezik nije zvanični jezik, *i ako vaša zajednica čini između 3% i 5% opštinske populacije*, vaš jezik može postati jezik “u zvaničnoj upotrebi” na opštinskom nivou.

Pored toga, ukoliko se jezik vaše zajednice tradicionalno govori u opštini, on će takođe biti smatran jezikom u zvaničnoj upotrebi u toj opštini.⁵⁰

Ukoliko je jezik vaše zajednice jezik u zvaničnoj upotrebi na opštinskom nivou, vi imate pravo da opštinskim institucijama i zvaničnicima predstavite usmene ili pismene podneske i dokumente na tom jeziku. Na vaš zahtev, institucije moraju dati svoj odgovor na tom jeziku.⁵¹ Slično tome, opštinski predstavnik i/ili izvršni organ moraju se postarati da su opštinske odredbe i podzakonski akti izdati i objavljeni na tom jeziku.⁵²

Upotreba jezika u javnim službama

U preduzećima koja pružaju javne službe, zvanični jezici na Kosovu uživaju ravnopravan status.⁵³

Vi imate pravo da komunicirate sa preduzećima javnih usluga na bilo kom od zvaničnih jezika na Kosovu, uključujući zvanične jezike na nivou opština i jezike u zvaničnoj upotrebi u datoj opštini. To se odnosi na službe i dokumente dobijene od takvih preduzeća. Svako takvo preduzeće ima obavezu da to omogući.⁵⁴

⁴⁹ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 9.

⁵⁰ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 2.4.

⁵¹ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 8.1.

⁵² Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Članovi 8.2 i 8.3.

⁵³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član, 30.1.

⁵⁴ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 30.2, 30.3.

Upotreba jezika u pravosudnom sistemu

Hapšenje ili optuživanje

Ukoliko ste vi uhapšeni ili optuženi da ste počinili krivično delo, vi imate pravo da budete pravovremeno informisani i na jeziku koji vi razumete o razlozima hapšenja i o bilo kakvim optužbama protiv vas.⁵⁵ Ukoliko ste pripadnik zajednice čiji maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, taj jezik biće vaš maternji jezik.⁵⁶

Sudske procedure: Upotreba zvaničnih jezika

Zvanični jezici moraju biti korišćeni na ravnopravnoj osnovi u sudskim procedurama.⁵⁷

Ukoliko vi sudelujete u krivičnoj ili nekoj drugoj sudskoj proceduri, organi koji su uključeni u proces (sudovi, tužilaštva, itd) moraju se postarati da vi možete koristiti zvanični jezik po vašem izboru.⁵⁸ Vi takođe možete zahtevati da proces bude simultano preveden sa jednog zvaničnog jezika na drugi.⁵⁹

Sudske procedure: Upotreba ostalih jezika

Ukoliko vi sudelujete u sudskim procesima i vi ne govorite ili ne razumete jezik(e) koji se koristi(e), vi imate pravo da koristite svoj jezik. Ukoliko vi pripadate zajednici čiji maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, taj jezik će biti vaš maternji jezik.⁶⁰ To pravo se, između ostalog, odnosi na pravo podnošenja podnesaka, svedočenja i upoznavanja sa činjenicama slučaja i sa bilo kakvim dokazima.⁶¹ S tim u vezi, pravosudni organi su u obavezi da omogućće besplatno pružanje usluga prevođenja.⁶²

Sudovi moraju izdavati dokumente u vezi sa procedurama na zvaničnom(im) jeziku(cima) izabranim za taj proces. Međutim, ukoliko ste

⁵⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 15.1.

⁵⁶ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 15.2.

⁵⁷ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 12.1.

⁵⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 12.2.

⁵⁹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 13.1.

⁶⁰ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 16.2, 17.2.

⁶¹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 16.1, 17.1.

⁶² Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 16.3.

vi jedna od strana u procesu, vi takođe možete zahtevati da dokumenti budu izdati na drugim zvaničnim jezicima.⁶³

Pritvor

Kaznene i pritvorske institucije moraju osigurati da njihovo osoblje govori jezik(e) na kojem/kojima govori ili koji/koje razume najveći broj zatvorenika.

Ukoliko ste vi zatvoreni, i pokažete da postoji potreba, vi imate pravo da vam bude omogućeno prevođenje na jezik koji vi razumete.⁶⁴

Lična imena

Vaše ime i prezime moraju biti uneti u zvaničnim dokumentima (matičnim knjigama, ličnim ispravama, itd) na zvaničnom jeziku po vašem izboru. Bilo koji takav unos mora biti u pismenoj formi, i u skladu sa tradicijom i jezičkim sistemom izabranog jezika. Oblik koji vi izaberete mora biti upotrebljen od strane javnih službenika.⁶⁵

Upotreba jezika u privatnoj sferi

U privatnim preduzećima, privatnim institucijama, udruženjima ili organizacijama, ili u samostalnim delatnostima, vi imate pravo da koristite jezik(e) po vašem izboru.⁶⁶

Međutim, onde gde taj jezik nije zvanični jezik i gde te aktivnosti utiču na legitimne javne interese (javni red, javna bezbednost, zdravlje ili prava drugih lica) Kosovske institucije zahtevaće da vi takođe koristite jedan od zvaničnih jezika.⁶⁷

2.7. Mediji

Otvoreni i nezavisni mediji su od ključnog značaja za bilo koje demokratsko i različito društvo. Značaj informacije i pristupačnost iste široj zajednici je ključno za srodna prava na slobodu izražavanja i političko delovanje.

⁶³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 14.

⁶⁴ Zakon o upotrebi jezika, Član 18.

⁶⁵ Zakon o upotrebi jezika, Članovi 27.1, 27.2.

⁶⁶ Zakon o upotrebi jezika, Član 29.1.

⁶⁷ Zakon o upotrebi jezika, Član 29.2.

Medijska prava zajednica na Kosovu se primarno odnose na Državne obaveze u javnom emitovanju, koje traže način da usmere perspektive zajednica unutar emitovanja vesti iz zemlje, i specijalne uslove za formiranje televizije na srpskom jeziku.

Opšte

Kao pripadnik zajednice, vama i vašoj zajednici je zagarantovan pristup informacijama bez diskriminacije.⁶⁸ Vi imate pravo da stvarate i koristite medije na vašem jeziku. To uključuje dnevne novine i telegrafске usluge. Vi takođe imate pravo da dobijete rezervisan broj frekvencija za elektronske medije.⁶⁹ Pored toga, vama je takođe zagarantovan besplatan prijem prekograničnog emitovanja, bilo direktno ili preko prenosa ili repriziranja.⁷⁰

Međutim, imajte u vidu da sva ova prava podležu odredbama na osnovu kojih je zabranjeno raspirivanje ili podsticanje rasne, etničke ili verske mržnje ili netolerancije.⁷¹

Javni emisioni mediji

Sve zajednice na Kosovu imaju pravo na ravnopravnu zastupljenost u javnim emisionim medijima, i imaju vreme koje im je dodeljeno za emitovanje programa namenjenog zajednicama na javnim emisionim kanalima.⁷² Kad je u pitanju srpska manjinska zajednica, Vlada je u obavezi da preduzme “sve mere u skladu sa svojim mogućnostima” da obezbedi međunarodni plan frekvencije koji će Srpskoj zajednici omogućiti pristup licenciranom, nezavisnom televizijskom kanalu na srpskom jeziku, dostupnom širom Kosova, koji će delovati efikasno i bez diskriminacije.⁷³ Od Radio Televizije Kosova se zakonski traži da formira jedan tv kanal na albanskom i jedan tv kanal na srpskom jeziku⁷⁴ Pored toga, 10% godišnjeg programskog budžeta RTK mora biti izdvojeno za kanal RTK na srpskom jeziku⁷⁵

⁶⁸ Zakon o Zajednicama, Član 6.1.

⁶⁹ Zakon o Zajednicama, Član 6.1.

⁷⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 6.6.

⁷¹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.8.

⁷² Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.2.

⁷³ Zakon o Zajednicama (03/L-047), Član 6.5.

⁷⁴ Zakon o Radio Televiziji Kosova, (2011/04-L-046) Član 6.6.

⁷⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.3.

Kad su u pitanju ne-srpske zajednice, oba tv kanala RTK moraju izdvojiti najmanje 15% njihovog emisionog vremena za programe na jezicima drugih zajednica.⁷⁶

Zajednice i njihovi pripadnici imaju vodeću ulogu u stvaranju i predstavljanju takvih programa.⁷⁷

Javna emisiona politika na Kosovu je dizajnirana da unapređuje lokalnu medijsku produkciju, kao i širok spektar kvalitetnih emisionih usluga. Ona takođe treba da ohrabri najširu moguću geografsku distribuciju, sa ciljem da služi svim zajednicama na Kosovu. Dodeljivanje emisionih frekvencija mora uzeti u obzir potrebe zajednice i tržišni kapacitet, i celokupni program mora odražavati ravnopravnost građana i zajednica.⁷⁸

Nezavisna komisija za medije (NKM) je politički neutralno telo odgovorno za sprovođenje ove politike. Nju sačinjavaju tri nezavisna tela:

- Savet,
- Kancelarija Izvršnog Direktora, i
- Odbor za medijske pritužbe.

Sastav Saveta je značajan za zajednice. Najmanje dva (2) člana NKM biće imenovani između pripadnika manjinske zajednice i najmanje dva (2) člana biće ženskog pola⁷⁹. Svi članovi biće imenovani od strane Skupštine Kosova.⁸⁰ Za detalje o proceduri imenovanja, molimo vas da pogledate Zakon o Nezavisnoj Komisiji za Medije (Zakon br. 02/L-015. Član 11).

Ukoliko želite da uložite pritužbu NKM, molimo vas da pratite proceduru navedenu u delu 2.14 dole.

2.8. Obrazovanje

Obrazovanje je od ključne važnosti za zajednice na Kosovu, ne samo zbog toga što ono predstavlja osnovni izvor saznanja i ideja za nove generacije, već zbog toga što ono ima značajne praktične implikacije za ravnopravan pristup zapošljavanju, društvenim mogućnostima i političkom učešću.

⁷⁶ Zakon o Radio Televiziji Kosova, (2011/04-L-046), Član 8.3

⁷⁷ Zakon o Zajednicama (03/L-047), Član 6.3.

⁷⁸ Zakon o Nezavisnoj Komisiji za Medije, (04/L-044) Članovi 3.3, 8.5.

⁷⁹ Law on the Independent Media Commission (04/L-044), Article 10.5.

⁸⁰ Law on the Independent Media Commission (04/L-044), Article 11.1.

U dodatku odredbi koje se odnose na nacionalni nastavni plan i program, prava obrazovanja zajednica na Kosovu su neraskidivo povezana sa pravima na jezik, i sa jezikom na kojem se to obrazovanje sprovodi.

Nastavni plan i program

Nacionalni obrazovni plan i program na Kosovu mora pokriti "istoriju, kulturu i ostale atribute zajednica tradicionalno prisutnih u zemlji, sa ciljem da podrži duh poštovanja, razumevanja i tolerancije među svim zajednicama na Kosovu".⁸¹ U skladu sa ovim ciljem, navedeni cilj Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) jeste "jedinstven obrazovni sistem na Kosovu koji poštuje razlike u jeziku, kulturi, istoriji, umetnosti i tradicijama kroz koje se uzgaja nacionalni identitet".⁸² MONT je trenutno u procesu izrade novog nacionalnog obrazovnog plana i programa, čiji je završetak izrade planiran za 2018 godinu.

Treba naglasiti, međutim, da je Srpska zajednica bila nespremna da učestvuje u razvoju i izradi nacrtu novih obrazovnih programa, i od 21. marta 2013 je nastavila da deluje u okviru starih Srpskih obrazovnih programa. Specijalne odredbe se primenjuju za škole koje drže predavanja na srpskom jeziku (vidi dole).

Jezik predavanja

Kako je gore navedeno, obrazovna prava zajednica su usko povezana sa jezičkim pravima. Dok je pravo na osnovno besplatno osiguranje univerzalno širom Kosova⁸³, ukoliko vi pripadate zajednici čiji maternji jezik nije nacionalni jezik na kojem se održavaju predavanja, vi nećete biti u mogućnosti da ostvarite puno korist od ovog osnovnog prava. To će predstavljati indirektnu diskriminaciju, kako je navedeno u delu 2.2 gore.

Stoga Kosovski zakonski okvir uključuje određene odredbe čiji je cilj da osiguraju da svi učenici imaju pristup obrazovanju na njihovom maternjem jeziku u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju. Pored toga, svi učenici koji se obrazuju na jeziku koji nije jedan od zvaničnih jezika na

⁸¹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 8.12.

⁸² Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova (MONT), 'Obrazovanje i Integracija zajednica', zvanični sajt MONT, na adresi <http://www.masht-gov.net/advCms/#id=106> (pristupljeno 20. marta 2013 godine).

⁸³ Ustav, Član 47.

Kosovu su u obavezi da nauče zvanični jezik na Kosovu, da bi oni stekli ravnopravne mogućnosti da pohađaju ustanove visokog obrazovanja.

Pravo na obrazovanje na jednom od zvaničnih jezika na Kosovu

Na svim nivoima obrazovanja vi imate pravo da izaberete, i da izaberete za vašu decu, željeni zvanični jezik na kojem će se održavati predavanja.⁸⁴

Ukoliko ste vi učenik, vi možete odlučiti, zajedno sa vašim roditeljima, na kojem zvaničnom jeziku želite da vaši školski podaci budu održavani.⁸⁵

Predavanje na srpskom jeziku

Postoje posebne odredbe za predavanje na srpskom jeziku, i opštinama je dozvoljeno da stvore uslove za pružanje takvog obrazovanja.⁸⁶ Čineći to, one takođe imaju pravo da sarađuju sa opštinama i institucijama u Republici Srbiji, uključujući vladine agencije.⁸⁷

Škole koje drže predavanja na srpskom jeziku mogu primeniti nastavni plan i program ili udžbenike razvijene od strane Ministarstva Obrazovanja Republike Srbije.⁸⁸

Povećane nadležnosti u visokom obrazovanju

Opština Severna Mitrovica ima povećane nadležnosti u oblasti visokog obrazovanja, i Univerzitet u Severnoj Mitrovici proglašen je za autonomnu javnu instituciju za visoko obrazovanje na srpskom jeziku.⁸⁹

Opština Severna Mitrovica preuzela je odgovornosti za univerzitet.⁹⁰ Ona mora osigurati da isti ima adekvatne prostorije i da finansira svoje delatnosti iz budžeta Kosova i ostalih institucionalnih izvora. Univerzitet može takođe dobijati novčana sredstva od Vlade Republike Srbije, ukoliko su ona transparentna, javna i u skladu sa zakonima Kosova.⁹¹

⁸⁴ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.1; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 19.2.

⁸⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 24.1.

⁸⁶ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 12.1.

⁸⁷ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 4.3.

⁸⁸ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 12.4.

⁸⁹ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 14.

⁹⁰ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 14.d.

⁹¹ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 14.e.

Međutim, od aprila 2013 godine, zbog političkih prepreka, Opština Severna Mitrovica još uvek nije zvanično formirana i Univerzitet u Severnoj Mitrovici nastavio je da deluje u skladu sa Srpskim obrazovnim sistemom.

Obrazovanje na jezicima zajednica koji nisu zvanični jezici

Predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice čiji jezik nije zvaničan jezik na Kosovu, vi imate pravo na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje na vašem maternjem jeziku.⁹² Međutim, vi takođe morate učiti zvaničan jezik po sopstvenom izboru.⁹³ Ukoliko stičete obrazovanje na jeziku zajednice koji nije zvanični jezik, vi imate pravo da vaši izveštaji i diplome budu izdati na vašem maternjem jeziku, kao i da vaši podaci budu čuvani na vašem maternjem jeziku.⁹⁴

Ti časovi jezika zajednica biće uspostavljeni u skladu sa opravdanim i mogućim pragovima, određenim od strane Vlade. Međutim, tamo gde ti pragovi nisu ispunjeni, Vlada ima obavezu da ponudi alternative. Te alternative uključuju:

- Subvencionisani prevoz do oblasti u kojoj se nudi takav vid obrazovanja,
- Dopisno obrazovanje,
- Sporazume o drugačijem vidu predavanja, ili
- Internate.⁹⁵

Tamo gde se obrazovanje sprovodi na jeziku zajednice koji nije zvaničan jezik, Vlada je odgovorna da uspostavljanje integrisanog nastavnog plana i programa, kao i za praćenje i osnaživanje kvaliteta pruženog obrazovanja.⁹⁶

Ustanove koje pružaju obrazovanje na jeziku zajednice koji nije zvaničan jezik mogu izraditi sopstvene školske programe. Međutim, oni moraju biti usaglašeni sa integrisanim nastavnim planom i programom uspostavljenim od strane Vlade i moraju ispuniti navedene standarde dostignuća. Slično

⁹² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.1; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 20.1.

⁹³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.10; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 21.

⁹⁴ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 24.3.

⁹⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.2

⁹⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.7.

tome, zajednice imaju prava da stvaraju obrazovne module u vezi sa njihovom kulturom, istorijom i tradicijama, u saradnji sa Vladom.⁹⁷

Vlada je odgovorna da osigura da je dovoljan broj kvalifikovanog osoblja na raspolaganju. Obuka učitelja mora biti sprovedena na relevantnim jezicima za one koji žele da predaju u školama na jezicima zajednica.⁹⁸

Vlada mora osigurati da su direktori i profesori koji u javnim obrazovnim institucijama deluju na jezicima manjina uglavnom predstavnici takvih zajednica i da su u potpunosti upoznati sa njihovim identitetom.⁹⁹

Više obrazovanje i obuka

Ukoliko vi pripadate zajednici čiji jezik nije zvanični jezik, Država je u obavezi da garantuje *postojeće* prostorije za profesionalnu obuku i više obrazovanje na tom jeziku. Pored toga, ukoliko vaša zajednica izrazi potrebu, Država mora omogućiti dopunsko visoko obrazovanje i profesionalne programe obuke na jeziku vaše zajednice, ukoliko se to smatra finansijski izvodljivim.¹⁰⁰

Pripadnicima zajednica je od strane Vlade zagaranovan ravnopravan pristup visokom obrazovanju, koja je u obavezi da uspostavi “specijalne mere” da omogući prijem kandidata iz škola zajednica u visoke i univerzitetske obrazovne institucije.¹⁰¹ Svake školske godine Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) izdvaja određen broj mesta na javnim univerzitetima za student iz manjinskih zajednica.

Privatne obrazovne ustanove i ustanove za obuku na jezicima zajednica

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice, vi i vaša zajednica imate pravo da formirate i upravljate sopstvenim privatnim obrazovnim ustanovama i ustanovama za obuku, za šta vam može biti dodeljena javna finansijska pomoć.

Takve ustanove mogu se prijaviti za dobijanje akreditacije od strane MONT, ukoliko su one usklađene sa opštim obrazovnim standardima opšteg

⁹⁷ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.7.

⁹⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.8.

⁹⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.9.

¹⁰⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.3.

¹⁰¹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.11.

nastavnog plana i programa na Kosovu. Nakon toga je MONT odgovorno za praćenje kvaliteta pruženog obrazovanja.¹⁰²

2.9. Ekonomske i društvene mogućnosti

Iako direktna i indirektna diskriminacija protiv osoba koje pripadaju zajednicama i dalje postoji u ekonomskom i društvenom životu, zakonske odredbe o ekonomskim i društvenim mogućnostima ostaju komparativno nedovoljno razvijene. Izuzev opštih obaveza Države da promoviše punu i efikasnu ravnopravnost, pažnja je usmerena uglavnom na zapošljavanje.

Opšte

Opšte rečeno, Država mora usvojiti "adekvatne mere" da promoviše punu i efikasnu ravnopravnost u ekonomskom i socijalnom životu.¹⁰³ Pristup zapošljavanju, socijalna zaštita i smeštaj su naglašeni kao oblasti od posebnog značaja.¹⁰⁴

Kao pripadnik zajednice, vi imate specifično pravo da uživate vašu imovinu, i da radite za pravičnu i ravnopravnu novčanu nadoknadu, bez diskriminacije.¹⁰⁵

Ukoliko ste i pripadnik zajednice, *i* žena, morate biti svesni opasnosti od 'dvostruke diskriminacije' na dvostrukim osnovama pola i povezanosti sa zajednicom. Država je u obavezi da usvoji specijalne mere protiv takvog vida diskriminacije.¹⁰⁶

Zapošljavanje

Princip ne-diskriminacije na osnovu povezivanja sa nacionalnom zajednicom je vladajući princip javne službe.¹⁰⁷

Država mora razviti programe javnog zapošljavanja i druge specijalno cilijane mere zapošljavanja. Ukoliko ste vi pripadnik zajednica Roma, Aškalijski i Egipćani, vi imate pravo na specijalnu pomoć u vezi s tim.¹⁰⁸

¹⁰² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.4; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 22.

¹⁰³ Ustav, Član 58.4.

¹⁰⁴ Zakon o Anti-diskriminaciji, Članovi 4.a, 4.c, 4.e, 4.h.

¹⁰⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.1.

¹⁰⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.4.

¹⁰⁷ Uredba br. 2001/36 o Javnoj službi na Kosovu, Član 2.1.g.

Pripadnici zajednice imaju pravo na ravnopravnu zastupljenost u zapošljavanju na svim nivoima u javnim preduzećima (JP) i javnim institucijama (uključujući sektor bezbednosti, pravosuđe, tužilaštvo, vladine agencije koje se bave sprovođenjem pravde i popravne ustanove, odbranu, bezbednost, i obaveštajnu službu).¹⁰⁹ Pored toga, povećanje pristupa koji zajednice imaju ka ekonomskim mogućnostima i mogućnostima zapošljavanja mora biti preduzeto uz puno učešće i uz konsultacije sa predstavničkim organizacijama zajednica.¹¹⁰

Kad je u pitanju zapošljavanje, raspoloživa radna mesta moraju biti vidno oglašena na albanskom i srpskom jeziku. Poslodavci moraju formirati komisiju od tri (3) ili više osoba, sa ravnopravnom zastupljenošću svih zajednica sa Kosova, radi razmatranja prijave za radno mesto, sačinjavanje užeg izbora, razgovor i odabir kandidata.¹¹¹

Formiran je Nezavisni revizorski odbor koji ima zadatak da razmotri situacije u kojima su poslodavci (navodno) prekršili principe nediskriminacije na osnovu povezanosti sa nacionalnom manjinom. Za detalje o tome kako možete podneti takvu pritužbu, pogledajte deo 2.14 dole.

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice i smatrate da ćete teško moći da ispunite standarde za prijem na radno mesto u javnoj službi, a pogotovo na neko više radno mesto, vi možete imati pravo na određene specijalne mere.¹¹² Na primer, poslodavac može upotrebiti sledeće afirmativne akcione mere, ako je potrebno:

- *Aktivno zapošljavanje.* Poslodavac može uložiti poseban napor da identifikuje i razmotri prijave za radno mesto pristigle iz nezastupljenih populacija, pogotovo interno raseljenih lica i izbeglica.
- *Rešavanje rezultata dugoročne diskriminacije.* Poslodavac može razviti programe obuke kroz rad za uobičajeno zanemarene populacije, da bi povećao njihovu sposobnost da se prijave i takmiče za unapređenja. Obuka mora biti pružena ravnopravno javnim službenicima iz svih etničkih grupa i pripadnicima oba pola.

¹⁰⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.2.

¹⁰⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.5.

¹¹⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.3.

¹¹¹ Uredba br. 2001/36 o Javnoj službi na Kosovu, Članovi 3.1.a-b.

¹¹² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.6.

- *Rešavanje diskriminacije kroz obuku i odgovarajuće mehanizme za razmatranje.* Poslodavac mora osigurati da osoblje razume anti-diskriminaciona pravila i da ono ima pristup adekvatnim procedurama podnošenja pritužbi.¹¹³

Pored toga, opštine i izvršne agencije moraju da pripreme Izjave o pravilima jednakih mogućnosti (IPJM) i strategije sprovođenja. IPJM treba da postignu određene ciljeve, na primer:

- Ohrabrivanje prijavljivanja iz nedovoljno zastupljenih sektora Kosovskog društva, uključujući pripadnike manjinskih zajednica;
- Promovisanje razumevanja i upotrebe oba zvanična jezika na Kosovu od strane zaposlenih; i
- Obezbeđivanje da je svim građanima pružen isti visok kvalitet javnih službi.¹¹⁴

2.10. Zdravstvo

Prava zdravstvene zaštite zajednica i njihovih pripadnika se uglavnom odnose na priznavanje medicinskih kvalifikacija i prevođenje medicinskih informacija na jezike zajednica. Naprednija prava takođe postoje u dodeljivanju povećanih nadležnosti određenim opštinama u pružanju sekundarne zdravstvene zaštite.

Opšte

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice, vi imate pravo na ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti, bez diskriminacije. Država mora preduzeti “neophodne mere” da to osigura.¹¹⁵ Posebno, ona mora uspostaviti efikasne, transparentne, saučestvujuće i pristupačne procedure za praćenje pristupa ili pružanja zdravstvenih usluga pripadnicima zajednica.¹¹⁶ Posebna pažnja mora biti usmerena na obezbeđivanje da je

¹¹³ Administrativno Uputstvo br. 2003/2 kojim se dopunjuje UNMIK Uredba br. 2001/36 o Civilnoj službi na Kosovu, Članovi 10.1(a)-(c).

¹¹⁴ MJS DCSA AU 2003/12 o Procedurama jednakih mogućnosti, na raspolaganju na adresi <http://www.ks-gov.net/mshp/Documents/No.MPS-DCSA-2003-12.pdf> (pristupljeno 1.jula 2009 godine).

¹¹⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.1.

¹¹⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.6.

zadovoljavajuća zdravstvena zaštita pružena osobama koje pripadaju društveno i ekonomski ugroženim zajednicama.¹¹⁷

Ukoliko ste vi pripadnik zajednice, vi imate pravo na informaciju povezanu sa obrazovanjem u oblasti zdravstvene zaštite, uključujući informaciju o vašim pravima i obavezama, da ona bude pružena i prikazana na jeziku vaše zajednice.¹¹⁸ Bezbednosna medicinska uputstva takođe moraju biti na raspolaganju na vašem jeziku.¹¹⁹

Republika Kosovo mora priznati medicinske kvalifikacije stečene u inostranstvu, pogotovo kvalifikacije onih osoba koje govore jezicima zajednica, ukoliko su one u skladu sa međunarodnim standardima akreditovanja.¹²⁰

Pojačane opštinske nadležnosti

Opštinama Severna Mitrovica, Gračanica i Štrpce dodeljena su posebna ovlašćenja, na osnovu kojih su te opštine postale odgovorne za sekundarnu zdravstvenu zaštitu. To uključuje registrovanje i licenciranje institucija zdravstvene zaštite, zapošljavanje, plaćanje zarada i obuku zdravstvenog osoblja i administratora.¹²¹

2.11. Političko učešće

Uslovi za efikasno političko učešće zajednica su centralni za odgovarajuće funkcionisanje multietničkog društva. Jedino kroz efikasnu političku zastupljenost interesi zajednica mogu biti razmotreni na odgovarajući način u procesu političkog odlučivanja i u razvoju zakona i programa vlade.

Kao posledica toga, zakonodavni okvir na Kosovu razmatra da zajednicama i njihovim pripadnicima dodeli unapređena pravima za efikasno učešće. Ona uključuju pravo na formiranje političkih partija, i zagarantovanu zastupljenost na svim nivoima vlasti.

¹¹⁷ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.2.

¹¹⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.5.

¹¹⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.3.

¹²⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.4.

¹²¹ Zakon o Lokalnoj samoupravi (03/L-040), Član 20.

U institucijama Kosova, učešće zajednica se proširuje i ‘vertikalno’ i ‘horizontalno’:

- Vertikalno, od najvišeg nivoa centralne vlasti do nižih opštinskih i lokalnih nivoa; i
- Horizontalno, kroz sve oblasti od posebnog značaja za zajednice (npr. obrazovanje, jezik, versku i kulturnu baštinu, itd).

U centralnoj vlasti, učešće zajednica je osigurano kroz garantovanu zastupljenost u Skupštini Kosova, Vladi, pravosuđu i drugim telima.¹²²

Na opštinskom nivou, zajednice imaju pravo na zastupljenost u zakonodavnim i izvršnim opštinskim telima.

Konačno, POZ se ohrabruju da pomognu njihovim zajednicama u predstavljanju njihovih interesa na konsolidovan način, pred Savetodavnim većem za zajednice.¹²³

Političke partije

Pripadnici zajednica imaju pravo da formiraju političke partije i da se kandiduju za izabrana mesta i položaje na svim nivoima vlasti.¹²⁴

Kao opšte pravilo, političke partije ne moraju da isključe osobe na osnovu njihovog pripadanja zajednicama. Međutim važan izuzetak postoji za pripadnike zajednica koji žele da formiraju partiju sa ciljem da predstave svoju zajednicu.¹²⁵

Centralni nivo

Zakonodavni okvir

Skupština Kosova

Dvadeset (20) od sto dvadeset (120) mesta u Skupštini Kosova je zagantovano za predstavnike zajednica koje nisu u većini na Kosovu. Ona su raspoređena na sledeći način:

¹²² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 11.1.

¹²³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047),, Član 11.5.

¹²⁴ Zakon o Zajednicama, (03/L-047),, Član 11.3.

¹²⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047),, Član 11.4.

- Zajednica Kosovskih Srba ima pravo na minimum deset (10) zagaranovanih mesta (čak i ako je broj mesta osvojen na izborima manji od deset (10));
- Ostale zajednice takođe imaju pravo na minimalni broj mesta, na sledeći način:
 - Tri (3) mesta za Bošnjačku zajednicu,
 - Dva (2) mesta za Tursku zajednicu,
 - Jedno (1) mesto za Goransku zajednicu,
 - Jedno (1) mesto za Romsku zajednicu,
 - Jedno (1) mesto za Aškalijsku zajednicu,
 - Jedno (1) mesto za Egipćansku zajednicu, i
 - Jedno (1) dodatno mesto za Romsku, Aškalijsku ili Egipćansku zajednicu sa najvećim ukupnim brojem glasova.¹²⁶

Zastupljenost Hrvata i Crnogoraca u Skupštini:

Hrvatska i Crnogorska zajednica su eksplicitno priznate kroz dopunu Zakona o zajednicama sprovedenu 8. decembra 2011 godine, i kao posledica toga nemaju pravo na minimalan broj mesta u skupštini.

Ustav može biti dopunjen glasovima dve trećine (2/3) poslanika. To uključuje dve trećine (2/3) svih poslanika koji imaju rezervisana i zagaranovana mesta za predstavnike manjinskih zajednica.¹²⁷

Dva (2) zamenika predsednika Skupštine moraju predstavljati ne-većinske zajednice. Izabran većinom glasova svih poslanika u Skupštini, jedan (1) mora biti poslanik u Skupštini koji drži mesta rezervisana za Srpsku zajednicu, dok jedan (1) mora biti poslanik u Skupštini koji drži mesto rezervisano za ostale ne-većinske zajednice.¹²⁸

Odbor o pravima i interesima zajednica i povratnika (OPIZP)

OPIZP je stalni odbor Skupštine, zadužen za procenu usklađenosti predloženog zakonodavstva sa pravima i interesima zajednica.

Njegov sastav je sledeći:

¹²⁶ Ustav, Član 64.2.

¹²⁷ Ustav, Član 65.2.

¹²⁸ Ustav, Član 67.4.

- Jedna trećina (1/3) članova dolazi sa mesta rezervisanih za Srpsku zajednicu,
- Jedna trećina (1/3) članova dolazi sa mesta rezervisanih za ostale manjinske zajednice, i
- Jedna trećina (1/3) članova iz većinske zajednice.¹²⁹

Procedura njegovog delovanja je sledeća:

- Bilo koji predloženi zakon može biti odnet OPIZP radi savetodavnog mišljenja od strane bilo kog člana Predsedništva Skupštine, drugog odbora, ili od strane grupe od najmanje deset (10) poslanika u Skupštini. Odbor takođe može predložiti zakone i slične mere na osnovu sopstvene inicijative, unutar Skupštine.¹³⁰
- Odbor može davati preporuke u vezi sa predloženim zakonom, da bi osigurao da su prava i interesi zajednica na pravi način uzeti u obzir.¹³¹ Članovi mogu takođe iznositi individualna mišljenja.¹³² On može odlučiti da li da izda ili da ne izda preporuku u roku od dve nedelje, na osnovu većine glasova svojih članova.¹³³
- Preporuke mogu biti podnete drugom relevantnom odboru ili Skupštini.¹³⁴

Kontakt Informacije

Zgrada Vlade, 6. sprat, br.605A

Koordinator Odbora: Nataša Prica

Tel: +381 38 211 295

Email: natasa.prica@assembly-kosova.org

Zakonodavstvo od vitalnog interesa

Određene oblasti se smatraju da su od “vitalnog interesa” za zajednice i njihove pripadnike. Iz tog razloga, zakoni povezani sa ovom oblašću

¹²⁹ Ustav, Član 78.1.

¹³⁰ Ustav, Član 78.4.

¹³¹ Ustav, Član 78.3.

¹³² Ustav, Član 78.4.

¹³³ Ustav, Član 78.2.

¹³⁴ Ustav, Član 78.3.

zahtevaju 'dvostruku većinu' za njihovo usvajanje, dopunu ili opoziv. To znači:

- Većinu glasova svih poslanika u Skupštini (prisutnih i sa pravom glasa), *u dodatku*
- Većine glasova poslanika u Skupštini na mestima rezervisanim za predstavnike manjinskih zajednica (prisutnih i sa pravom glasa).¹³⁵

Ove oblasti od vitalnog interesa su naglašene na sledeći način:

- Zakoni o izmeni opštinskih granica, formiranje ili raspuštanje opština, definisanje opsega ovlašćenja opština,
- Zakoni kojima se sprovode prava zajednica i njihovih pripadnika, osim onih navedenih u Ustavu,
- Zakoni o upotrebi jezika,
- Zakoni o lokalnim izborima,
- Zakoni o zaštiti kulturne baštine,
- Zakoni o verskim slobodama ili o sporazumima sa verskim zajednicama,
- Zakoni o obrazovanju, i
- Zakoni o upotrebi simbola, uključujući simbole zajednice i o javnim praznicima.¹³⁶

Vlada Kosova

Unutar Vlade, mora postojati:

- Najmanje jedan (1) ministar iz zajednice Kosovskih Srba i jedan (1) ministar iz ostalih ne-većinskih zajednica (ukoliko ima više od dvanaest (12) ministara, Vlada mora imati trećinu ministara koji predstavljaju ne-većinsku zajednicu),¹³⁷
- Najmanje dva (2) zamenika ministara iz redova zajednice Kosovskih Srba i dva (2) zamenika ministara iz ostalih ne-većinskih zajednica (ukoliko ima više od dvanaest (12) Ministara, Vlada mora imati trećinu zamenika ministara iz redova zajednice

¹³⁵ Ustav, Član 81.1.

¹³⁶ Ustav, Član 81.1.

¹³⁷ Ustav, Član 96.3.

Kosovskih Srba i trećinu zamenika Ministara koji predstavljaju još jednu ne-većinsku zajednicu).¹³⁸

Odabir ovih ministara i zamenika ministara mora biti određen nakon konsultacija sa partijama, koalicijama ili grupama koje predstavljaju ne-većinske zajednice. Ukoliko su imenovana lica izvan Skupštine Kosova, oni zahtevaju formalno odobravanje od strane većine poslanika u Skupštini, deklarirajući da će predstavljati određenu zajednicu.¹³⁹

Savetodavno veće za zajednice

SVZ, ustavom ovlašćeno telo u sklopu Kabineta Predsednika,¹⁴⁰ ima cilj da postane ključni mehanizam za omogućivanje političkog učešća zajednica na centralnom nivou. SVZ je primarno sačinjeno od predstavnika svih manjinskih zajednica i predstavnika Vlade Kosova i ostalih relevantnih javnih institucija. Predstavnici zajednica su nominovani od strane POZ i imenovani od strane Predsednika Kosova. Funkcije SVZ uključuju:

- Pružanje mogućnosti zajednicama da učestvuju u ranoj fazi zakonodavnih ili političkih inicijativa pripremljenih od strane Vlade ili Skupštine, da predlažu takve inicijative i da njihovi stavovi budu uključeni u relevantne projekte i programme, uključujući godišnju strategiju i godišnji izveštaj;
- Omogućivanje zajednicama da sudeluju u procenjivanju potreba, izradi, praćenju i proceni programa namenjenim njihovim članovima ili od posebnog značaja za njih;
- Davanje preporuka tokom procesa odlučivanja koji se odnosi na izdvajanje sredstava za projekte namenjen Zajednicama iz oba međunarodna fonda i domaćeg budžeta; i
- Povećanje svesti o problemima zajednica unutar Kosova i doprinošenje skladnim odnosima između svih zajednica

Postanite deo SVZ:

Bilo koji predstavnik manjinske zajednice može potencijalno postati član SVZ. Proces zahteva da vi budete nominovani od strane OCD iz zajednice akreditovane od strane sekretarijata SVZ, takozvane predstavničke organizacije zajednice (POZ). Nakon takve nominacije, Predsednik/ca Kosova imenuje nominovane kandidate u SVZ na dvogodišnji mandat. Bilo koja OCD koja zastupa interese ne-većinske zajednice može biti akreditovana od strane sekretarijata SVZ, ukoliko je ona usaglašena sa kriterijumima iznetim u Statutu SVZ. To će dozvoliti OCD da nominuje kandidate za SVZ. Za više informacija posetite sajt SVZ, na adresi:

<http://www.ccc-president-ksgov.net>.

Sekretar: Avnija Bahtijari
Tel: +377 44 747064
Email: avnija.bahtijari@president-ksgov.net

Pravosuđe

Vrhovni Sud i žalbeni sudovi

U Vrhovnom Sudu, najmanje 15% sudija mora biti iz ne-većinskih zajednica (ne manje od tri (3)).¹⁴¹

U bilo kom drugom sudu sa žalbenom jurisdikcijom, najmanje 15% sudija mora biti iz ne-većinskih zajednica (ne manje od dva (2)).¹⁴²

Ustavni Sud

Predlaganje imenovanja dva (2) od devet (9) sudija Ustavnog Suda zahteva dvotrećinsku (2/3) većinu glasova poslanika u Skupštini (prisutnih i sa pravom glasa) kao i dopunsko prihvatanje od strane većine poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za ne-većinske predstavnike.¹⁴³

Pravosudno veće Kosova

Pravosudno Veće Kosova (PVK) je odgovorno za regrutovanje kandidata za imenovanje u pravosuđu. Ono ima mandat da "pruži prednost prilikom odabira sudija pripadnicima zajednica koje su nedovoljno zastupljene u pravosuđu u skladu sa zakonom".¹⁴⁴

Njegov sastav je sledeći:

- Dvoje (2) od njegovih trinaest (13) članova moraju biti izabrani od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za zajednicu Kosovskih Srba, i
- Dvoje (2) ostalih članova moraju biti izabrani od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za druge ne-većinske zajednice.¹⁴⁵

Procedura njihovog imenovanja je sledeća:

¹⁴¹ Ustav, Član 103.3.

¹⁴² Ustav, Član 103.6.

¹⁴³ Ustav, Član 114.3.

¹⁴⁴ Ustav, Član 108.1-108.3.

¹⁴⁵ Ustav, Članovi 6.3, 6.44.

- Imenovanja na pravosudne položaje rezervisane za pripadnike ne-većinskih zajednica mogu biti preporučena jedino od strane većine članova Veća izabranih od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za pripadnike ne-većinske zajednice. Međutim, ukoliko ova grupa ne preporuči kandidata za određeni položaj tokom dve uzastopne sednice, bilo koji član Veća može to učiniti.¹⁴⁶
- Postoje specijalne procedure za osnovne sudove koji imaju ekskluzivnu nadležnost nad jednom ili više opština u kojoj je Srpska zajednica u većini. Imenovanje pravosudnih kandidata u ovim oblastima može jedino biti preporučeno od strane dvoje (2) članova Veća izabranih od strane poslanika u Skupštini i na mestima rezervisanim za Srpsku zajednicu (koji deluju zajedno i jednoglasno). Međutim, ukoliko ovi članovi ne uspeju da preporuče kandidata tokom dve uzastopne sednice, bilo koji član Veća može to učiniti.¹⁴⁷

Tužilaško veće Kosova

Tužilaško Veće Kosova (TVK) je telo formirano da zapošljava, predlaže, unapređuje, vrši transfer, ponovno imenovanje i disciplinovanje Državnih tužilaca. U svojoj politici zapošljavanja, Veće je u obavezi da pruži prednost imenovanju članova iz redova nezastupljenih zajednica.¹⁴⁸

Opštinski nivo

U daljem tekstu naglašeni su neki od najvažnijih opštinskih mehanizama za zaštitu i unapređenje prava i interesa manjinskih zajednica na opštinskom nivou.

Zamenik predsedavajućeg za zajednice (ZPZ)

Vidi takođe deo 2.13 dole.

U onim opštinama gde najmanje 10% građana opštine pripada zajednicama koje nisu u većini u toj opštini, biće rezervisan položaj zamenika

¹⁴⁶ Ustav, Član 108.9.

¹⁴⁷ Ustav, Član 108.10.

¹⁴⁸ Ustav, Član 110.2

predsedavajućeg za zajednice (ZPZ) u Skupštini Opštine za predstavnika tih zajednica.¹⁴⁹

Na tom položaju biće kandidat iz ne-većinske zajednice koji bude dobio najveći broj glasova na otvorenoj listi kandidata za Skupštinu Opštine.¹⁵⁰ On/ona biće zadužen/a da promovira dijalog među zajednicama, i delovaće kao osoba zadužena za rešavanje problema i ispunjavanje interesa ne-većinskih zajednica u radu i sastancima Skupštine Opštine.¹⁵¹

Pored toga, on/ona imaće mandat da razmatra sve pritužbe pripadnika zajednica u vezi sa kršenjem njihovih prava kroz akte ili odluke skupštine opštine. Zamenik Predsedavajućeg može, pod specifičnim okolnostima, podneti akte ili odluke koji se smatraju kršenjem ustavom zagarntovanih prava Ustavnom Sudu na razmatranje.¹⁵²

Opštinski odbor za zajednice

Odbor za zajednice je stalni odbor svake Skupštine Opštine na Kosovu i sačinjen je od strane predstavnika iz zajednica koje žive u opštini i članova Skupštine Opštine. Svaka zajednica koja živi u određenoj opštini treba da bude predstavljena najmanje jednim predstavnikom u odboru za zajednice, i predstavnici manjinskih zajednica treba da čine većinu članova odbora.

Odbor je odgovoran za razmatranje usaglašenosti opštinskih vlasti sa zakonodavstvom i opštinskim pravilima, praksama i aktivnostima, da bi osigurao puno poštovanje prava i interesa zajednica. Odbor takođe predlaže mere Skupštini Opštine radi osiguranja sprovođenja uputstava čiji je cilj da unaprede, očuvaju i razviju etnički, kulturni, verski i jezički identitet i da osiguraju adekvatnu zaštitu prava zajednica u opštini.¹⁵³

Zamenik gradonačelnika za zajednice (ZGZ)

Vidi takođe deo 2.13 dole.

¹⁴⁹ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 54.1.

¹⁵⁰ Ustav, Član 54.2.

¹⁵¹ Ustav, Član 55.1.

¹⁵² Ustav, Član 62.

¹⁵³ Zakon o Lokalnoj samoupravi (03/L-040), Član 53.

U onim opštinama gde najmanje 10% građana opštine pripada zajednicama koje nisu u većini u toj opštini, mora postojati zamenik gradonačelnika za zajednice (ZGZ),¹⁵⁴ izabran za isti vremenski period kao i gradonačelnik.¹⁵⁵ On/ona je u obavezi da pomogne gradonačelniku i da njemu/njoj pruža savete i smernice o pitanjima u vezi sa ne-većinskim zajednicama.¹⁵⁶

Gradonačelnik mora konsultovati ZGZ o pitanjima u vezi sa ne-većinskim zajednicama.¹⁵⁷

Imenovanje i razrešavanje ZGZ mora biti predloženo od strane Gradonačelnika i odobreno dvostrukom većinom članova Skupštine Opštine (prisutnih i sa pravom glasa) i od strane članova koji pripadaju ne-većinskim zajednicama (prisutnim i sa pravom glasa).¹⁵⁸

Kada položaj postane upražnjen, Gradonačelnik mora imenovati novog zamenika gradonačelnika najkasnije u roku od 30 dana od dana upražnjavanja tog mesta.¹⁵⁹

Opštinska kancelarija za zajednice i povratak (OKZP)

Svaka opština na Kosovu ima Opštinsku kancelariju za zajednice i povratak (OKZP). Ove kancelarije imaju mandat da “štite i unapređuju prava zajednica, ravnopravan pristup javnim službama za sve zajednice i stvaranje uslova za održiv povratak izbeglica, raseljenih lica i vraćenih osoba.”¹⁶⁰ Kao posledica toga, one sprovode odgovornosti pri pružanju pomoći povratnicima/vraćenim osobama i pripadnicima manjinskih zajednica.

Opštinska jedinica za ljudska prava (OJLJP)

Od svake opštine se, shodno Zakonu, zahteva da formira Opštinsku jedinicu za ljudska prava (OJLJP). Ove jedinice imaju mandat da prate usaglašenost sa ljudskim pravima na opštinskom nivou, specifično kad su u pitanju diskriminacija, ravnopravnost polova, deca, osobe sa nedostacima, prava

¹⁵⁴ Ustav, član 61.1

¹⁵⁵ Ustav, član 61.2.

¹⁵⁶ Ustav, član 61.4.

¹⁵⁷ Ustav, član 58.1.

¹⁵⁸ Ustav, član 61.3.

¹⁵⁹ Ustav, član 61.5.

¹⁶⁰ Uredba Vlade br. 02/2010

zajednica, upotreba jezika i trgovina ljudima¹⁶¹ One su takođe odgovorne za rešavanje zahteva stanovnika određenih opština u vezi sa ljudskim pravima.

Povećana ovlašćenja opština

Određene opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom uživaju povećana ovlašćenja u oblastima koje se smatraju oblastima od posebne važnosti za ne-većinske zajednice. Pored gore razmotrenih povećanih nadležnosti – sekundarne zdravstvene zaštite, univerzitetskog obrazovanja i kulture, opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom takođe imaju povećana saučestvujuća prava pri odabiru lokalnih komandira stanica policije.¹⁶²

¹⁶¹ Administrativno uputstvo –MALS- br.2008/02

¹⁶² Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 23.

III. ŠTA URADITI AKO SU VAŠA PRAVA NARUŠENA

Ukoliko verujete da su vaša individualna ili prava zajednice bila narušena, moguće je da, naravno, uložite žalbu sudu. Međutim, to može biti skupo i može oduzeti puno vremena, i postoje druge mogućnosti koje vi možete prvo pokušati.

2.12. Ombudsman

Ukoliko smatrate da su vaša ljudska ili prava zajednica bila narušena ili zlorabljena od strane javnih institucija ili organa vlasti, ohrabrujemo vas da podnesete pritužbu kancelariji Ombudsmana.

Osnovana juna 2000 godine, institucija Ombudsmana je nezavisno telo sa mandatom da rešava navodna kršenja ljudskih prava ili zlorabljene počinjene od strane javnih institucija na Kosovu. Ombudsman može ispitati pritužbe podnete od strane bilo kog pojedinca sa Kosova.

Ukoliko želite da podnesete pritužbu Ombudsmanu, vi možete učiniti sledeće:

- Lično se sresti sa Ombudsmanom ili njegovim predstavnikom, tokom “Otvorenog Dana”, vidi dole, ili
- Popuniti i poslati obrazac pritužbe jednoj od kancelarija Ombudsmana.
- Tokom Otvorenih Dana vi se možete susresti lično sa Ombudsmanom ili njegovim predstavnikom, na sastanku. Ovi sastanci mogu biti zakazani tako što ćete kontaktirati jednu od kancelarija Ombudsmana (detaljna lista nalazi se na kraju ovog dela) ili poslati mejl na adresu: ombudsperson@ombudspersonkosovo.org info@ooombudspersonkosovo.org.
- Otvoreni Dani se održavaju dva puta mesečno u Glavnoj kancelariji u Prištini, i svakog meseca u regionalnim kancelarijama u Gnjilanu, Mitrovici, Peći, Gračanici i Prizrenu. Otvoreni Dani se po potrebi, takođe održavaju u drugim opštinama

Vi takođe možete podneti pritužbu tako što ćete ispuniti obrazac pritužbe i dostaviti je (poštom ili lično) jednoj od kancelarija Ombudsmana. Ovaj obrazac može biti zatražen od neke od kancelarija Ombudsmana. Ili može biti preuzet sa adrese:

<http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/ComplaintFormPDF.pdf>

Ukoliko vaš maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, vi imate pravo da podnesete usmene ili pismene podneske Instituciji Ombudsmana na vašem maternjem jeziku. Vi takođe imate pravo da dobijete odgovor na vašem maternjem jeziku.

Kontakt informacije

Centralna kancelarija u Prištini

Adres: Ul.Enver Maloku br. 28 (Sunčani Breg)
Tel: +381 (0) 38 501 401, 545 303
Fax: +381 (0) 38 545 302
Email: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org

Kancelarija u Gnjilanu

Adresa: Ul."Adem Jašari", Opštinska Zgrada II
Tel: +381 (0) 280 20 843
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Gračanici

Tel: +381(0) 38 65 118; +377 44 367 719, +381 (0) 64 37 11 137
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Prizrenu

Adresa: Ul.Remzi Ademi bb, R
Tel: +381 (0) 29 222 138
Radno vreme: Ponedeljkom i Sredom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Mitrovici

Adresa: Trg Agima Hajrizija, bb, Zgrada Regionalne Poreske
Administracije
Tel: +381 (0) 28 530 138
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Pod-kancelarija u Mitrovici

Adresa: Trepča Aneks, Ul.Filipa Višnjića br. 4
Tel: + 377 (0)45 455 319, +381 (0)63 817 44 79
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Peći

Adresa: Ul. "Kraljice Teute" br.59, Zgrada Opštine, 3. sprat, br.3

Tel: +381 (0) 39 432 931

Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

2.13. Žalbe protiv odluke donete od strane Opštine

Ukoliko želite da podnesete žalbu protiv odluke donete od strane opštine, to možete učiniti direktno, kroz mehanizme kao što je pravo na peticiju ili građansku inicijativu, ili indirektno, time što ćete vašu odluku podneti zameniku predsedavajućeg za zajednice (ili relevantnim opštinskim organima).

Direktni mehanizmi

Pravo na peticiju

Bilo koja osoba ili organizacija sa interesom u opštini može podneti peticiju Skupštini Opštine o pitanjima u vezi sa odgovornostima i ovlašćenjima te opštine.

Skupština Opštine mora razmotriti peticiju u skladu sa sopstvenim statutom i poslovnikom o radu.¹⁶³

Pravo na građansku inicijativu

Građani mogu preduzeti inicijativu da predlože odredbe, unutar nadležnosti opštine, za usvajanje od strane skupštine ili glasanjem građana u skladu sa važećim zakonom.¹⁶⁴

Podnosioci moraju predati nacrt predložene uredbe Predsedavajućem Skupštine Opštine.¹⁶⁵

Da bi se kvalifikovao za razmatranje od strane Skupštine Opštine, nacrt mora biti potpisan od strane 15% registrovanih glasača.¹⁶⁶

¹⁶³ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040) Član 69.

¹⁶⁴ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.1.

¹⁶⁵ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.2.

¹⁶⁶ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.3.

Skupština Opštine je u obavezi da razmotri predloženu uredbu, i da preduzme aktivnosti u skladu sa njom, u roku od 60 dana od prijema.¹⁶⁷

Pravo na referendum

Građani opštine mogu zatražiti da uredba usvojena od strane Skupštine Opštine bude podneta na referendum.¹⁶⁸

Zahtev mora biti podnet Predsedavajućem Skupštine Opštine u roku od 30 dana od dana usvajanja uredbe, i mora biti potpisan od strane najmanje 10% registrovanih glasača.¹⁶⁹

Skupština Opštine mora razmotriti i delovati na osnovu važećeg zahteva u roku od 30 dana od dana prijema zahteva.¹⁷⁰

Pritužbe građana

Pritužbe građana protiv administrativnog akta opštinskih organa moraju biti razmotrene u skladu sa Zakonom o Administrativnoj Proceduri (Zakon br. 02/L-28).¹⁷¹ Pun tekst zakona možete preuzeti sa adrese:

http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligiet/2005_02-L28_en.pdf.

Indirektni mehanizmi

Zamenik predsedavajućeg za Zajednice

U opštinama gde ne-većinske zajednice čine oko 10% opštinske populacije, kao što je i slučaj u drugim opštinama, pojedinci mogu ostvariti pristup njihovom predstavniku u Skupštini Opštine, zameniku predsedavajućeg za Zajednice.¹⁷²

Ukoliko verujete da su aktom ili odlukom vaše Skupštine Opštine narušena prava vaše zajednice, vi možete podneti žalbu zameniku predsedavajućeg za zajednice, koji je onda u obavezi da je razmotri.¹⁷³ Zamenik predsedavajućeg je odgovoran za upućivanje pitanja skupštini opštine radi razmatranja.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.4.

¹⁶⁸ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.1.

¹⁶⁹ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.2.

¹⁷⁰ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.3.

¹⁷¹ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 8.

¹⁷² Vidi takođe deo 2.11 gore.

¹⁷³ Ustav, Član 55.2.

¹⁷⁴ Ustav, Član 55.3.

Ukoliko skupština donese odluku da ne preispita svoj akt ili odluku, ili ako zamenik gradonačelnika nađe da, čak i nakon razmatranja, akt ili odluka i dalje krši ustavom zagarantovano pravo, on/ona može podneti žalbu direktno Ustavnom Sudu, koji može odlučiti da li da se prihvati preispitivanja tog pitanja.¹⁷⁵

Ostali opštinski mehanizmi

Takođe možete podneti žalbu Opštinskom Odboru za Zajednice ili Opštinskoj Kancelariji za Zajednice i Povratak koja postoji u svakoj opštini. In U opštinama gde ne-većinske zajednice čine do 10% opštinske populacije, kao što je slučaj i u drugim opštinama, takođe ne postoji ništa što bi moglo da vas spreči da podnesete žalbu kancelariji zamenika gradonačelnika za zajednice. Međutim, u ovom trenutku ne postoji formalni mehanizam za tako nešto.

2.14. Mehanizmi zasnovani na pitanjima

Kancelarija Poverenika za jezike

Kancelarija Poverenika za jezike (KPJ) – koja je zamenila bivšu Komisiju za Jezike – formirana je aprila 2012 godine u cilju očuvanja, unapređivanja i zaštite službenih jezika (Albanskog i Srpskog) i njihovog ravnopravnog statusa u Republici Kosovo i njenim opštinama, istovremeno obezbeđujući jezička prava Bošnjacima, Turcima, Gorancima, kao i zajednicama Roma, Aškalijska i Egipćana, čiji maternji jezik nije zvanični jezik.

KPJ je zadužena za praćenje sprovođenja Zakona o Upotrebi Jezika.

Ona ima pravo da sprovodi istrage u sledećim slučajevima:

- Nakon podnošenja žalbe,¹⁷⁶ ili
- Na osnovu sopstvene inicijative.¹⁷⁷

Vi možete podneti žalbu KPJ u slučaju da se, bilo putem akta ili greškom:

- Ravnopravan status zvaničnih jezika ne poštuje, ili
- Bilo koji zakon ili uredba u vezi sa upotrebom službenih jezika, ili jezika zajednica čiji maternji jezik nije službeni jezik, nije usaglašena sa osnovnim zakonom.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Ustav, Član 55.4.

¹⁷⁶ Zakon u Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.3.

¹⁷⁷ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.4.

Vi treba da podnesete žalbu/zahtev u pismenoj formi, potpišete je/ga i dostavite KPJ u Zgradi Vlade,¹⁷⁹ gde će biti arhiviran. Vi treba da dobijete kopiju vašeg zahteva koja sadrži pečat vlade i datum prijema.

Prilikom završetka istrage, KPJ može dati preporuke o:

- Potrebnim pravnim lekovima, i
- Mogućnostima za ponovno razmatranje.¹⁸⁰

Kada njegove preporuke nisu sprovedene u okviru razumnog perioda, ako je to ustanovljeno od strane KPJ, on može izdati pismeno upozorenje.

Ukoliko preporuke KPJ i dalje nisu ispunjene u okviru odgovarajućeg vremenskog roka nakon objavljivanja pismenog upozorenja, to treba da bude navedeno u njegovom godišnjem izveštaju koji se podnosi Vladi Kosova i Skupštini Kosova.¹⁸¹

Kontakt Informacije

Zgrada Vlade. 6. sprat, br.605A
Ul. Majke Tereze bb, 10 000, Priština, Kosovo
Tel: +381 38 200 14 448
Email: info-zkgj-kpj@rks-gov.net
Web: <http://www.commissioner-ks.org/>

Nezavisni revizorski odbor (NRO) za Civilnu službu na Kosovu

Ukoliko smatrate da je javni poslodavac prekršio princip ne-diskriminacije na osnovu udruženosti sa nacionalnom manjinom, bilo u proceduri zapošljavanja ili kroz odluku koju je doneo, vi možete podneti žalbu nezavisnom revizorskom odboru (NRO).¹⁸²

Pre nego što odbor može saslušati vaš slučaj, vi pre toga morate iskoristiti procedure internog podnošenja pritužbe. Međutim, ova početna procedura može biti zaobiđena ukoliko Odbor nađe dokaze o:

- Opravdanom strahu od odmazde,

¹⁷⁸ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.3.

¹⁷⁹ Vidi adresu dole.

¹⁸⁰ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.6.

¹⁸¹ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.8.

¹⁸² Zakon o Nezavisnom Nadzornom Odboru za Civilne Službe (2010/03-L-192)

- Neuspehu poslodavca da reši takvu internu pritužbu u roku od trideset (30) dana, ili
- Drugom dobrom razlogu.

Svaka takva pritužba biće saslušana od strane Komisije koju sačinjavaju tri (3) člana Odbora. Prilikom predavljanja vašeg slučaja Odboru, i vi i poslodavac imaćete mogućnost da predstavite vaše stavove u pismenoj formi, i ti dokumenti biće stavljeni na raspolaganje suprotstavljenim stranama.

U slučajevima koji uključuju pritužbe o materijalnoj činjenici, obe strane moraju imati mogućnost da se zajedno pojave na saslušanju pred Odborom, na kojem one mogu predstaviti dokaze i svedoke za direktno i unakrsno ispitivanje.

U roku od šezdeset (60) dana od završetka procedure za svaku pritužbu koja mu je dostavljena, Odbor mora izdati pismenu odluku u kojoj navodi svoju odluku, u kojoj su navedene pravna i činjenična osnova.

Kada Odbor nađe da je poslodavac u prekršaju, on mora naložiti odgovarajući pravni lek u pismenoj odluci, upućenoj višem službeniku ili glavnom izvršnom službeniku organizacije koja je poslodavac. On/ona će nakon toga biti odgovoran/odgovorna za obezbeđivanje usaglašenosti poslodavca u roku od petnaest (15) dana od dana prijema odluke. Međutim, tamo gde se poslodavac ne usaglasi sa odlukom, Odbor će o tome obavestiti Premijera i neposrednog supervizora osobe zadužene za sprovođenje.

Kontakt Informacije

Kancelarija nezavisne komisije za medije

Ul. Gazmend Zajmi 1, 10 000 Priština

Tel: +381 (0)38 245 031

Fax: +381 (0)38 245 034

Email: info@kpm-ks.org

Web: <http://kpm-ks.org/>

Nezavisna komisija za medije (NKM)

Ukoliko verujete da je medijska kuća prekršila svoje obaveze prema zajednicama, vi možete podneti pritužbu Nezavisnoj komisiji za medije.

Međutim, imajte u vidu da se mnoge pritužbe mogu poravnati bez uključivanja NKM i da vredi pokušati da pre toga kontaktirate relevantne medije u tom slučaju.

Kontakt Informacije

Kancelarija nezavisne komisije za medije

Ul. Gazmend Zajmi 1, 10 000 Priština

Tel: +381 (0)38 245 031

Fax: +381 (0)38 245 034

Email: info@kpm-ks.org

Web: <http://kpm-ks.org/>

IV. ZAKONODAVNA INFORMACIJA

Ispod je spisak najvažnijih zakona na Kosovu koji su bitni za pitanja zajednica:

- Ustav Republike Kosovo
<http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,100,48>
- Zakon o Zaštiti i Unapređenju Prava Zajednica i Njihovih Pripadnika na Kosovu (03/L-047)
<http://gazetazyrtare.rks-gov.net/Documents/anglisht-75.pdf>
- Dopune Zakona o Zaštiti i Unapređenju Prava Zajednica i Njihovih Pripadnika na Kosovu (04/L-020)
<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/Law%20on%20amending%20the%20law%20on%20communities.pdf>
- Zakon o Anti-diskriminaciji (2004/3)
http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2004_3_en.pdf
- Zakon o Lokalnoj Samoupravi (2008/03-L040)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,249>
- Zakon o Upotrebi Jezika (2006/02-L37)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,204>
- Zakon o Istorijskom Centru Grada Prizrena (2011/04-L-066)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,940>
- Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama (2008/03-L039)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,248>
- Zakon o Radio-Televiziji Kosova (2011/04-L-046)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,860>
- Zakon o Nezavisnoj Komisiji za Medije (04/L-044)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,848>
- Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo (03/L-068)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,265>
- Zakon o Pred-Univerzitetskom Obrazovanju u Republici Kosovo (2011/04-L-032)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,666>

Ul. Majke Tereze br. 41, stan 29
10000 Priština
Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Email: info@ecmikosovo.org
Web: www.ecmikosovo.org

Ul. Čika Jovina br. 3, prvi sprat
38220 Severna Mitrovica
Kosovo
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

